

FAN-TEXNIKA TARAQQIYOTIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI

Zokirova Dilnoza Nematillayevna

Namangan muhandislik-qurilish instituti,
Energetika muhandisligi kafedrasida katta o'qituvchisi,
e-mail: zdilnoza1983@gmail.com
tel.:+998-94-306-59-09,

Annotatsiya. Maqolada xotin-qizlarni ilmiy tadqiqot va innovatsiyalar faoliyatiga keng jalb qilish, tadqiqotlarni amalga oshirishning tashkiliy imkoniyatlarini yaratish, ilmiy faoliyatda gender diskriminatsiya muammosiga barham berish, olima ayollar uchun ilmiy nufuzli mukofotlar ta'xis etish, tadqiqot grantlari, xorijiy stajirovka dasturlarini kengaytirish, olimlarning akademik mobilligini oshirish, innovatsion g'oyalarni tijoratlashtirish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash loyihalarini yo'lga qo'yish, fan-texnika taraqqiyotning bundan keyingi rivojida samarali yechimlari masalasida amalga oshirilayotgan davlat siyosatida xotin – qizlarni roli tog'risida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: fan-texnika taraqqiyoti, tashkilotchilik, tadbirkorlik, gender tenglik, xotin – qizlar, ayollarga e'tibor, ta'lim, bandlik, kasb – hunar.

Dunyo miqyosida keskin tus olib borayotgan shiddatli raqobatga faqat zamonaviy ilm-fan, yuqori texnologiyalar va innovatsiya yutuqlarini keng joriy etish orqaligina munosib javob bera olishimiz mumkin.

Bugungi globallashuv vaqtida rivojlangan va rivojlanish bosqichida bo'lgan barcha davlatlar dunyo miqyosida o'zining iqtisodiy-ijtimoiy holatini yanada yaxshilash, jahon bozorida tutgan rolini mustahkamlashni o'z oldiga maqsad qilib olgan. Shuningdek, yildan yilga yuksalib borayotgan mamlakatlar qatorida yurtimizda ham ilm-fan, ta'lim, iqtisodiyot, sanoat, sport, san'at, madaniyat singari barcha sohalarda o'sishga erishish va buning natijasida ilmiy salohiyatini oshirish, aholi turmush tarzini bundanda yaxshilash maqsadida tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda.

So'nggi yuz yillikda inson turmush tarzida xususan ayollar ijtimoiy faoliyatida katta o'zgarishlar sodir bo'lganini asosi ilm-fan va texnika rivoji bilan bog'liq ekanligi hech kimga sir emas. Har tomonlama bilimlarning rivoji, Inson o'sishi va rivojlanishining asosiy o'qi va harakatlantiruvchi kuchining omili bo'lib, xizmat qiladi. Bilim olishda islom dinida chegara yo'q, beshikdan qabrgacha ilm izla deyishgan, bilim olish jinsga-ayol va erkakga ajralmaydi, bu borada ular teng! Asosiy qomusimizda ham bu borada adolat barqaror. O'zbekistonda oxirgi yillarda gender tenglik bo'yicha bir qator qaror va farmonlar xotin-qizlarimizning faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun barcha sharoitlar yaratishga qaratilgan va katta ahamiyat berilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2021 yil 26 fevral kuni xotin-qizlarning muammolarini hal qilish va ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash masalalari muhokamasi yuzasidan o'tkazilgan videoselektor yig'ilishidagi so'zlarini tinglar ekanman, xayolimdan shu o'ylar o'tdi [1].

Davlat rahbari, jumladan: "Oliy ma'lumotli bo'lishni istagan, qobiliyati, bilimi bor, lekin taqdir taqozosi bilan orzusiga erisha olmagan xotin-qizlarni rag'batlantirish tizimi joriy qilinadi. Ya'ni, ota-onasining biridan ayrilgan muhtoj qizlar, boquvchisi yo'q yolg'iz ayollarning shartnoma to'lovi hokimlik va oliy o'quv yurti hisobidan qoplab beriladi. Bu yangi tizim. Ilgari bunday qilolmasdik. Endi imkoniyat bor", deb ta'kidladi.

Shu munosabat bilan mazkur yig'ilishda muhokama qilingan yurtimiz xotin-qizlariga

daxldor ko'plab masalalarning faqat bittasiga to'xtalishga jazm etdik. Bu ham bo'lsa, ayollar va qizlarning ilm-fan, texnika-texnologiya sohalarida munosib joy egallashi muammosidir.

Yangi O'zbekiston sharoitida xotin-qizlarni ilmiy tadqiqot va innovatsiyalar faoliyatiga keng jalb qilish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun, bir tomondan, yurtimiz ayollari va qizlarining ilm-fandagi faolligini xalqaro miqyosda kuchaytirish, ikkinchi tomondan, ta'lim va ilm-fan sohalarida gender tenglikka erishish nihoyatda zarur.

Chunki, aslida ham, ayol bilimli bo'lsa, tarbiya qilgan farzandlari zukko, salohiyatli bo'ladi. Yanada muhimi, ayol ilmi bo'lsa, millat ilmi bo'ladi.

Ma'lumki zamonimiz texnologiya zamon, rivojlangan mamlakatlarda biron soha yo'q-ki, raqamlash va yashil raqamlash tizimi kirib bormagan bo'lsa, ayni paytda bu jarayonda dunyo aholisining yarmi, ya'ni ayollarning o'rni qanchalik ahamiyatga ega ekanligi aniq ma'lum emas. Ko'p davlatlarda o'rta ta'lim majburiy va o'qishga borganda qizbola va o'g'il bola teng qatnashadi, shunga ko'ra dunyoning ko'plab mamlakatlarida bakalavriat talabalarining muhim qismi ayollar bo'lsa-da, ko'rsatgichlar shuni ko'rsatadiki, vaqt o'tishi bilan yuqori ilmiy darajalarda ayollar soni kamayib borishi kuzatiladi va ularning soni ko'pchilikni tashkil etmaydi. Ayollar san'at va ijtimoiy fanlar, tabiiy fanlar, ta'lim va tarbiya sohasida ko'proq faoliyat yuritsalar, texnika, muhandislik, aniq fanlar sohalariga kamroq kirishadi. Asosan, ayollar tarbiyaviy va jismoniy parvarishga urg'u beradigan ishlarga moyil bo'lib, texnika mexanika mahoratiga va ijodiy fikrlashga tayanadigan ishlarda kamroq faoliyat ko'rsatadilar. Lekin aytib o'tish joizki, O'zbekistonda oxirgi ikki yil magistr qizlar soni 2-3 barovarga ko'paygan. Bundan tashqari, ilmiy yo'nalishlarni tanlashda gender farqlar ham nisbattan kamroq ko'zatilmoqda [2].

Ijtimoiy hayotga, uy ishlarini bajaradigan texnikadan tortib to qishloq xo'jaligi va sanoat sohalarida ishlaydigan texnologiyalarning kirib kelishi, ya'ni bu evolyutsiyon jarayon ko'p chegaralarni, an'analarni urf-odatlarini, qolaversa, turmush tarzini o'zgartirgan bo'lsa-da, keng ko'lamli ijtimoiy faoliyatda ayollarning faol bo'lishiga sharoit yaratganday bo'lsa-da, lekin jamiyatda gender tenglikni texnosanoat sohalarda yo'qligini mushohada qilish oson.

Bugungi kunda texnologik imkoniyatlar muhim ishlab chiqarish omilidir. Bu inson hayotida katta o'zgarishlarga olib kelmoqda. Mazkur jarayonda bilim asosiy rol o'ynaydi. Shuning uchun malakali ishchi kuchiga talab kun sayin ortib bormoqda [4].

Bilimga yo'naltirilgan jamiyat sohalaridagi islohotlar va o'zgarish jarayoni, innovatsiyalarning harakatlantiruvchi omili va rivojlanish rejalari va kelajak uchun taraqqiyot strategiyasi bo'lib, xizmat qiladi. Bu jarayon inson rivojlanishiga asoslanadi. U global raqobatni, yangi shakllarni kuchaytirish orqali iqtisodiyotga turli yo'llar bilan ta'sir qiladi. Ish, bandlik, tashkilotlar va korxonalar, yangi jarayonlar, siyosat, qaror qabul qilish, adolat va xilma-xillik tushunchalari va inson erkinligi miqdorini oshirish orqali jamiyatning gender munosabatlariga ham bevosita, ham bilvosita ta'sir qiladi. Gender - bu ikki guruh erkaklar va ayollarning har birini jamiyatda o'ynayotgan roli. Ma'lumki, vaqt o'tishi bilan rol o'zgarib kelmoqda va shu bilan birga u turli jamiyatlarda ham farq qiladi. Shubhasiz, bu rol ijtimoiy, siyosiy, madaniy hayotimizga ta'sir qilishi natijasida mamlakatlar rivoji ham turlicha jarayon olgan. Yetakchi mamlakatlarda ilm-fan, texnologiya inson hayotning ko'p jihatlariga, xususan, jamiyatning gender munosabatlariga ham ta'sir qilganini ko'rish mumkin [3].

Bilimga yo'naltirilgan jamiyat - fan va texnik bilimlar barcha darajalarda bo'lgan jamiyatdir. Bu ijtimoiy jihatdan samarali. Bilim odamlar uchun strategik resursdir. "Intellektual ishchi kuchi" bilan birga jismoniy mehnat bilan kapital, boylik va kuch ishlab chiqarishning asosiy omillari hisoblanadi. Mahsulotlar kundalik hayotda haqiqiy intellektual mehnatdan foydalanishga asoslangan. Shu bilan birga, bilimga yo'naltirilgan jamiyat ayollarning rolini qayta belgilashni talab qiladi. Bu shuni anglatadiki, texnologiya ayollarning mehnati va hayoti darajasi haqida

dalolat beradi, ya'ni texnologiyani rivojlantirish va ulardan foydalanishda ayollarning o'rnini alohida ahamiyatga ega. Fan va texnika barqaror inson rivojlanishi uchun ijtimoiy adolaga ham ta'sir qiladi [5].

Fan va texnika sohasida bilimga ega bo'lish intellektual kapital yoki intellektual ishchi kuchini hisoblangani uchun bu inson ijtimoiy hayotiga tabiiy ravishda ta'sir qiladi. Ommaviy ishlab chiqarish jarayonida bilimga asoslangan iqtisodiyot bor. Shu sababli, bilim va texnologiya ayollar hayotining barcha jabhalarida, ayniqsa, iqtisodiyot, ta'lim, tarbiya va atrof-muhitga ta'sir qiladi. Rivojlangan mamlakatlarda fan va texnika sohasida ayollar ishtiroki qanchalik faol bo'lsa, kam rivojlangan mamlakatlarda ayollarning ishtiroki past ko'rsatgichlarni ko'rsatadi. Allaqachon tajribadan ko'rinib turibdiki, jamiyatning "keng bilim maydoni" da ayollarning yetarlicha ishtirok etishi musbiy natijalar bersa, gender tengsizligi jamiyatdagi ijtimoiy iqtisodiy jihatdan manfiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Bilim va texnologiyaning chuqurligi va keng ko'lami, uni hayotning barcha jabhalariga kirib borishi gender tenglik uchun muhim omil va juda muhim asosdir. Ayollarning mavqeini oshirish va mustahkamlashda bilim va texnologiya ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish va ularning turmush tarzini mustahkamlashga katta ta'sir ko'rsatadi [6]. Gender tenglikning mavjudligi, ayollarning salohiyat va qobiliyatini tan olinishi ko'plab o'zgarishlarga asos bo'ladi va jamiyat rivojiga ta'sir qiladi. Inson taraqqiyotiga vakolat berish, inson tanlovini kengaytirish jarayonidir.

Shu sababli, ayollarning imkoniyatlarini kengaytirish vaqt o'tishi bilan o'zgarishlarni talab qiladigan jarayondir. Agar u amalga oshirilsa, ayollarning imkoniyatlariga ko'ra sharoitlarni yaratish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu jamiyatning barcha jabhalarini qamrab oluvchi keng ko'lamlı jarayon. Shuning uchun imkoniyatlarni kengaytirish uchun mos keladigan harakatlar qilish kerak. Erkaklar uchun mavjud imkoniyatlar, ayollar uchun ham fantexnologiya sohada imkoniyatlar yaratilishi shart. Buning amalga oshirilishi xotin-qizlarning poydevori va huquqlarini mustahkamlaydi, ijtimoiy adolatni kengaytiradi. Boshqa tomondan, uning global o'sish jarayoniga asos bo'la oladi [7]. Aksincha, ilm-fan, texnika rivojida ayollarning ishtiroki cheklanganligi nafaqat ayolning, hatto jamiyatning rivojiga ta'sir ko'rsatadi.

Gender tenglik taraqqiyotning eng muhim tarkibiy qismlariga mos imkoniyatlar doirasini kengaytirmoqda. Rivojlanish jarayonida ishtirok etishlari uchun ayollarga imkoniyatlar yaratib berish kerak.

O'z-o'zidan ko'rinib turibdiki, xotin-qizlarning fan va texnika sohasida ko'proq ishtirok etishi butun jamiyat manfaatiga xizmat qiladi. Bu maqsadga qanday erishish mumkinligi faqat ayollarning muammosi emas, balki uni hal qilish uchun butun insoniyat jamiyati harakat qilishi kerak.

Fan va texnika keng doiradagi faoliyatni qamrab oladi. Bu fan va texnikaning ayollarga qanday aloqasi borligi fan va texnologiya ta'rifiga bog'liq bo'lib, fan odatda jismoniy dunyoga va uning hodisalariga tegishli bo'lgan bilimga ega deb hisoblanadi. Eksperimental va tizimli texnologiya nuqtayi nazaridan, texnologiya, ilmiy bilimlardan inson hayotining ilmiy maqsadlarini amalga oshirish uchun foydalanish yoki boshqacha aytganda, inson muhitida o'zgarish va takomillashtirishni yaratish. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, ayollar an'anaviy ravishda muhim bilim inkubatorlari bo'lib kelgan. Bugungi kunda u "bilim va texnologiya" sifatida qaraladi va asosan, ayollar bilan bog'liq inson taraqqiyoti doirasini va bilim va texnologiyalarning keng ufqini ko'rish mumkin.

Bugungi kunda yangi bilimlarni qo'llash bosimi bilan ish joylarida genderning an'anaviy bo'linishi da'vo qilingan. Hozirda dunyoda bandlikka talab unchalik katta emas ilmiy-tadqiqot va ishlab chiqarish bo'limlarida malakali ishchilar mavjud. Jahon tendentsiyasi shuni ko'rsatmoqda-ki, rivojlanayotgan mamlakatlarda xotin-qizlarning bilim darajasi va malakasi umumiy tarzda

yaxshilandi. Ko'p mamlakatlarda sanoatlashtirish, aholining qarishi, o'rtacha umr ko'rishning ko'payishi va ko'rsatkich bilan tug'ilishning pasayishi kompensatsiya qilinmagan migratsiya ayollarning ko'proq ishtirok etishiga bo'lgan talabni oshirdi. Mehnat bozorining yaratilganligi, yangi texnologiyalar, yangi ish o'rinlarini yaratadi, ushbu ish imkoniyatlarining aksariyati ishchi kuchi emas, balki malakali va ixtisoslashgan kuchlar uchundir. Ushbu o'sishlarning necha foizi malakali ayollarni tashkil etishi hali aniq emas.

Afsuski, statistik ma'lumotlar va ayollarning haqiqiy ishtiroki va ularning rivojlanish jarayoniga ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri rivojlanmagan mamlakatlarda kamdan-kam uchraydi. Ayollarning fan va texnikadagi ishtiroki asosan bandlikni talab qiladigan tarmoqlarda ko'rinadi, bandlik imkoniyatlari orqali bilim ko'proq ko'rinadi.

Ayollarning bilimga asoslangan ishlab chiqarishga kirishi, asosan, ularning ishtiroki ilmiy faoliyatda ko'rinadi. Buning uchun ta'lim talab qilinadi va natijada ayollar ish bilan ta'minlanadi.

Ta'lim bosqichi aslida ko'nikmalarni yaratadi va ularga kuch beradi, ayollarning akademik zinatpoyaga ko'tarilishiga sabab bo'ladi. Ilm-fan, bilim ishlab chiqaruvchi professional kuchlarda ham o'zini namoyon qiladi.

Ta'lim bosqichi kasbiy va bilimga yo'naltirilgan bosqichdan ajralib turadi. Ta'lim davomida, avval maktab keyin universitetda gender raqobati juda kam va ayollar, asosan, hayotiy mas'uliyatdan ozodroq. Keyingi bosqichda, ya'ni bilimga asoslangan bandlik bosqichida ayollarning ishtiroki ko'proq muammolarga duch keladi. Bu bosqichlar uchga bo'lsak bo'ladi: birinchidan, ta'limning birinchi bosqichlarida ayollarning ko'pligi. Ikkinchidan, universitetlar, akademik ta'limning keyingi bosqichlarida ularning sonini kamayishi. Uchinchisi, akademik sohalarni tanlashda gender farqlarni va hozirgacha juda oz sonli ayollar bilimga yo'naltirilgan kasblarda qolishlari.

Ko'rib turganingizdek, muammo ko'proq yuqori darajadagi bilim malakada ayollar safi kamayib borishida, bunga asosiy sabab ko'pincha ayol kishining oiladagi mas'uliyati, vazifalari deb qaraladi. Sharq mamlakatlarining har birlarida o'zlariga xos mentalitet va qadriyatlar bor, shu jumladan, o'zbek xalqining ham o'ziga yarasha urf-odatlar va qadriyatlar mavjud, ular juda maqbul va go'zal bo'lib, asrlar davomida nasldan-naslga o'tib kelmoqda. Bu qadriyatlar xalqimizning o'ziga xosligini dunyo hamjamiyatida ta'minlab tursa-da, lekin ba'zi an'analar bugungi kunga kelib, zamon talablariga mos kelmaydiganga o'xshaydi, aniqrog'i, ba'zi oilalar ijtimoiy hayotdan o'z-ozidan e'tibordan chetda qolmoqda, ular an'analar chegarasi ichida yashaydilar. Ayollarimizni yuqori darajalarga erishishiga to'siqlik qiladigan omil avvalo ana shu mentalitetimizdagi ba'zi talablardan kelib chiqadi.

Hamma holatda ham oila mustahkamligi, savyasi, farovonligi juda muhim. Jamiyat ustini oilada deganda, aynan jamiyatdagi mumammolarning negizi oiladan boshlanadishi nazarda tutiladi. Avvalo ma'naviy barkamol inson oilada tarbiyalashi kerak. Buning uchun ota-onalar bilimli, ma'rifatli bo'lishlari kerak. Mahallalarda muammoli oilalar bilan har tomonlama muntazam ma'naviy va marifiy profilaktika ishlar oborilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Ijtimoiy tarmoqlarda, axborot vositalarida namunaviy turmush tarzidagi ayollar hayotidan ibrat oladigan, psixologik to'g'ri yo'naltiradigan video, audio dasturlar yaratish, xotin-qizlarimizning dunyoqarashini kengaytirishga, o'zligini-ayollik menini mustahkamlashga qaratilgan psixologik, badiiy, roliklar yaratish, kitobxonlikni oshirish, gender tenglik bo'yicha keng qamrovli tashviqot va targ'ibot ishlar oborilsa, albatta o'z ijobiy natijalarini beradi.

Bugungi kunga kelib, mamlakatimiz ilm-fani va ma'naviyati rivojiga ulkan hissa qo'shgan, milliy tarixda o'zining noyob iqtidori bilan nom qoldirgan, yuksak intellektual salohiyat va keng dunyoqarashga ega yuzlab ayollar nomini keltirish mumkin, ammo bular gender tenglikda kamchilikni tashkil etadi.

Butun dunyoda xotin-qizlarning fan, texnika va innovatsion yutuqlardan teng va to'laqonli foydalanishlariga imkoniyatlar yaratish, mazkur sohada gender tenglikni ta'minlash BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2015-yil 11-fevralda qabul qilingan "Taraqqiyot maqsadlaridagi fan, texnika va innovatsiyalar" to'g'risidagi A/RES/70/212 – sonli ezolyutsiyada o'z aksini topgan. Mazkur rezolyutsiyaga ko'ra, 2016-yildan boshlab, har yili 11- fevral "Ilm-fan sohasidagi ayollar va qizlar xalqaro kuni" (International Day of Women and Girls in Science) sifatida nishonlanadi. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad, ayollarning ilmfandagi ishtirokiga e'tibor qaratish va qo'llab-quvvatlashdan iborat. Ayollarga mamlakatimizda ham, oxirgi yillarda berilayotgan e'tibor, imtiyozlardan ogoh bo'lib, salmoqli foydalansa, jamiyatga har bir ayol darajasiga yarasha hissa qo'shishga harakat qilsa maqsadga muvofiq ish bo'ladi.

Oqqan daryo oqaveradi. Bashariyatda ilm-fan va tafakkur karvoni o'z yo'lida davom etadi, bu korvon qatorida xotin-qizlarning ishtiroki faqat ijobiy natijalarni berganini jahon hamjamiyati tajribalaridan mushohada qilish mumkin. Zero, bu faollik negizi oliladan boshlanishi muqarar, ta'lim tarbiyada ham ustoz-shogird an'analari avlodlar uzviyligini ta'minlaydi, mahallalarda sog'lom muhitni yaratish programmaları, oilalar bilan individual yondoshuvlar ijobiy natijalarga olib boradi.

Jamiyatda xotin-qizlarni faolligi xohlasak xohlamasakda, baribir erkaklarga borib taqaladi, chunki jamiyat oiladan boshlanadi, shunga ko'ra oilalardagi ayolga(xotin-qizilarga) e'tibor jamiyatda o'z aksini topadi. Bu mavzuga oilalarda ham, jamiyatda ham, ko'proq erkaklarning e'tiborini qaratisa va ulardan yordam so'ralsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 fevral kuni xotin-qizlarning muammolarini hal qilish va ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash masalalari muhokamasi yuzasidan o'tkazilgan videoselektor yig'ilishi.
2. Zokirova Dilnoza Nematillaevna ILM-FAN TARAQQIYOTIDA XOTIN – QIZLAR VA ULARNING IJTIMOY FAOLLIGI // SAI. 2024. №Special Issue 15. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ilm-fan-taraqqiyotida-xotin-qizlar-va-ularning-ijtimoiy-faolliqi> (дата обращения: 03.10.2024).
3. Nargiza Shoaliyeva ILM-FAN VA TEXNALOGIYA RIVOJIDA AYOLLARNING O'RNI // OC. 2024. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ilm-fan-va-texnologiya-rivojida-ayollarning-o-rni> (дата обращения: 03.10.2024).
4. Sayfullayeva D. A. et al. Methodology of using innovative technologies in technical institutions //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – C. 7505–7522- 7505–7522.
5. Zokirova D. N. Goals And Objectives Of Organizing Independent Work Of Students //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – T. 3. – №. 01. – C. 179-182. INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL SCIENCE AND INNOVATION SPECIAL ISSUE: "TRANSFORMATION OF EDUCATION: THE ROLE OF WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE", FEBRUARY 16, 2024 264
6. Nematillaevna Z. D. Problems in providing independent learning education and ways to prevent them //Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 1. – C. 1431-1436.
7. Зокирова Д. Н. Integration Of Professional And Educational Disciplines Into Training Of Self-Learning Motivated Students //Современное образование (Узбекистан). – 2021. – №. 6. – C. 24-28.
8. Usubovich O. O. et al. Problems Arising From the Use of the Case-Study Method and Methods of Their Prevention //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY. – 2022. – T. 3. – №. 6. – C. 5-10.